

Vědomí mědi

Poznání přírody ve středověku a starověku

Prožívání kovů a podávání kovů · Vědomí mědi · Léčba mědí
· Morální a fyzická stránka substancí · Dnešní abstraktní
poznání přírody a středověké nazírání bohyně Nátury
· Brunetto Latini a Alanus ab Insulis · Atmosféra rozhovorů
v efeských mystériích · Prožívání Persefony-Proserpiny
ve starověku · Proměny lidského vědomí

Hovořil jsem o formě a substancialitě, tedy o vlastní kovovosti nerostů, nakolik tyto věci, když přistoupí k člověku, mají vztah ke stavům jeho vědomí. Dříve než budu moci pokračovat v této úvaze, která musí zahrnout ještě několik kovových látek, musím předeslat určitou poznámku.

Snadno byste se mohli domnívat, že v tom, co jsem řekl, spočívá doporučení, abyste stavy vědomí, které se odchylují od obvyklého lidského vědomí dnešního každodenního života, vyvolávali tím, že si budete tyto látky podávat tělesně jako potravinu. A když se mluví o metodách, jejichž prostřednictvím lze najít cestu do duchovního světa, a mluví se o tom, jaké vnitřní školení, jaký trénink intimního druhu je třeba prodělat, pak lidé často dojdou k tomu, že si řeknou: Ano, rád bych se něco dozvěděl o jiných světech, o jiných stavech vědomí, ale je tak obtížné dělat tato cvičení, která jsou člověku doporučována; trvá to tak dlouho...

Pak tedy lidé s takovými cvičeními začnou. Potom ale přijde život, který je prostě plný zvyků, z nichž se člověku nechce. Cvičení pak postupně ztrácejí vnitřní entuziasmus a vnitřní intenzitu. A celá věc se zvolna rozplyne v duševním životě. Tito lidé pak k ničemu nedojdou a zdá se jim nesmírně nepohodlné, mají-li takto cvičit. Potom uslyší, že určité, řekněme, kovovosti souvisejí s jinými stavy vědomí, a snadno si pak

řeknou: Podívejme, tohle je pohodlnější! Kdyby například stačilo, chci-li doprovázet nějakého člověka po smrti, abych požil

trochu mědi, proč bych pak neměl požit měď, abych si obstaral stav vědomí, který mi umožní doprovázet mrtvého celým jeho duševním životem?

Ta věc bude ještě choulostivější, když lidé zaslechnou, že v dávných mystériích se to skutečně dělalo podobným způsobem. V dávných mystériích se ovšem takové věci cvičily za přísného, neustálého dozoru nad těmi, kdo byli zasvěcováni. Jenže lidé si řeknou: Proč by neměly být tyto dávné metody zase obnoveny? Neberou přitom ale v potaz, že lidská těla byla až do svého nejzazšího nitra něčím zcela jiným, než jsou dnes. Co především měli, lépe řečeno neměli lidé v dávných dobách, a to i v oněch chaldejských dobách, o nichž jsem v těchto dnech hovořil?

Podívejte, naše dnešní intelektualita neexistovala. Lidé *podávání*
nemysleli sami ze sebe do té míry, jak dnes myslíme my, ale své *kovů*
myšlenky pociťovali jako inspiraci. Tak jak si dnes uvědomu- *v dávných*
jeme, že rudou barvu růže nevytváříme my, ale že na nás růže *dobách*

dělá určitý dojem, bylo dávným lidem jasné, že i myšlenky přicházejí od věcí, vstupují do nich a inspirují je. A bylo tomu tak proto, že tělesnost byla v těch dávných dobách úplně jiná. Až do složení krve byla tělesnost jiná.

A tak mohlo dojít k tomu, že v oněch dávných dobách byly takové kovy, jako jsou ty, o kterých jsem hovořil, v neobyčejně jemné, dnes bychom řekli vysoké homeopatické potenci podávány lidem, aby podpořily ona duševní cvičení. Ovšem, podívejte, celé tělo tenkrát bylo jiné. A předpokládejme, že takový člověk v dávných dobách, tedy v oněch chaldejských dobách, o kterých jsem mluvil, takový člověk dostal velmi vysoce potencovanou měď a přijal pokyn, že má, dříve než dostane tu měď - tak tomu bylo vždy - dělat určitá duševní cvičení. Takový člověk ovšem musel trénovat ne dny, ale celé roky, než mu ta vysoce potencovaná měď byla podána. A pak, když mu ji podali, pak se na základě tohoto tréninku naučil cítit (protože jeho tělesnost byla úplně jiná), jak tato jemně rozptýlená měď, pulzující v něm, v jeho krvi ve velmi jemné,

&

vysoce potencionané látky, působí v horních partiích. Když po tomto pečlivém tréninku dostal měď, pak vnitřně prožíval, že slova, která vyslovuje, se stávají jakoby teplejší, stávají se teplejší tím, že se on sám ve svém hrtanu a ve svých nervech, které vedou z hrtanu do mozku, stává teplejším.

To bylo založeno na tom, že člověk v oněch dávných dobách mohl díky své odlišné tělesnosti rozvinout jemnou vnímavost k tomu, co se v něm odehrávalo. Jestliže podáte stejným způsobem vysoce potencionovanou měď současnému člověku, pak to bude působit rovněž. Samozřejmě že to bude působit. Způsobí to však, že jeho hrtan onemocní, a jinak zpočátku nic. Tento rozdíl mezi dávnou ústrojností a novější ústrojností člověka ovšem musíme znát; pak už nebudeme mít onu žádost a touhu, jak to bylo obvyklé v dávných dobách a jak se to mnohdy dělalo ještě i ve středověku, totiž vnějším požitím se uvádět do jiných stavů vědomí.

***dnešní cesta:
cít pro kov***

Podívejte, dnes je jediná správná cesta taková, že se člověk nejprve duševně seznámí (jak jsem to včera popsals) s povahou, s podstatou mědi, že si vytvoří jemný pocit barvy mědi, jaká je, když měď někde najdeme, pocit barvy mědi, jaká je, když ji vybrousíme, že si vytvoří pocit toho, jak měď působí v mědnaté skalici a v kysličníku a tak dál. Když si člověk tímto způsobem vytvoří pocit, tak tento pocit, o kterém teď medituje, na který se soustředí, působí na novějšího člověka správným způsobem.

***soustředění se
na měď***

Můžete ovšem říci: No ano, ale tys přece napsal tu svou knihu *Jak dosáhnout poznání vyšších světů* a v té nestojí vůbec nic o tom, že se člověk má tímto způsobem vžívat do mědi. - Dobrá, nestojí to tam. Ale stojí tam jiné věci. Především, v principu to v mé knize stojí, jenom ne zrovna pro měď, ale pro jiné věci. Popisuje se tam, jak se má člověk vžívat do povahy krystalů, rostlin a tak dál. Tato elementární cvičení jsou tam uvedena. Pak se tam ovšem neříká, že by člověk měl poznat povahu mědi; to bych totiž potom musel napsat ne knihu, ale knihovnu! Ale to ani není nutné; neboť jsou tam udávána cvi-

čení, například cvičení v sebedůvěře, cvičení v koncentraci s ohledem na zcela určité obsahy. Ano, ta se shodují s tím, co jsem právě vyložil o povaze mědi. Neříkám, že by člověk měl před sebou mít povahu mědi, nýbrž říkám: Pokuste se někdy vzít si nějaký jednoduchý obsah a soustřeďte se na něj každé ráno a každý večer. To totiž znamená, řečeno pouze jinými slovy, soustředit se na povahu mědi. Pouze se jako duševní obsah uvádí to, co by se mohlo uvést i po vzoru kovovosti.

Když někomu řeknu: Soustřeď se každé ráno a každý večer na určitý duševní obsah, například „Ve světle září pravda“, pak to - pokud to skutečně dělá - působí v jeho duši. A působí to právě tak, jako kdybych mu býval řekl: Poznej ze všech stránek povahu mědi a soustřeď se na měď. - Pouze s tím rozdílem, že v jednom případě se vychází z morální sféry, ve druhém ze sféry čistě fyzikální a chemické. A pro toho, kdo není zrovna chemikem, je mnohem lepší, když do duchovního světa vstoupí morální cestou.

Tak tedy vidíte, jak tyto věci musí vypadat, protože cesta, *naše tělo* kterou by člověk šel do duchovních světů po vzoru cest, jimiž *je jiné* se šlo v dávných mystériích, by pro dnešního moderního člověka byla zcela chybná. Správná cesta je dnes taková, která vnější fyzikální povahu nahradí spíše morálním, duševním způsobem. Všechny souvislosti člověka s přírodou se totiž vlivem vývoje lidské tělesnosti změnily. Složení krve, tekutost tkání, konstituce, to vše je dnes jiné než u člověka v dávné Chaldeji. Naše tělo je jiné.

Anatom to dokázat nemůže. Jednak dnes anatom pracuje většinou s mrtvolami. A i když se nedávno na jednom shromáždění přírodovědců řeklo, aby se s ohledem na přírodní vědu vyslalo něco jako tísňové volání „Dejte nám mrtvoly!“ - anatomům se totiž zdá, že mají málo mrtvol, aby mohli vyzkoumat všechna tajemství - bude velmi obtížné obstarat si chaldejské mrtvoly, aby se tyto věci mohly vyzkoumat! [A jednak by anatom svými hrubými prostředky ani nic neobjevil.]

Tyto věci se zkrátka musí vybádat duchovní cestou.

(

Máme tedy jinou tělesnost než dávné národy. A z toho důvodu si musíme něco zcela určitého říci. I dnes můžeme zhotovovat vysoce potencionované substance, například určitou kovovost. Ale proč to děláme? Inu, podívejte, právě hlubší vhled do podstaty přírody nám dá nutnou orientaci, směr. Známe-li skutečně lidské tělo, pak víme, že všechny ty kovy, které jsem uváděl, cín, měď, olovo a tak dále, že všechny tyto kovy ho mění. A tuto změnu jsem vám uvedl především jako změnu stavu vědomí.

V lidském těle ovšem dochází ke změnám i v normálním životě, mohu-li tedy použít tento šosácký výraz. Řekněme například, že budeme mít změnu v oblasti, o níž jsem včera říkal, že z ní vyzáruje působení mědi. Nuže, taková změna se projeví všelijakými poruchami trávicích orgánů, všelijakými poruchami člověka látkové výměny a končetin, poruchami oné části člověka, která souvisí především s látkovou výměnou, s trávením, s rozváděním živin v těle. Každá taková porucha v lidském organismu, kterou nazýváme nemocí, bývá však také spojena s vyvoláním jiného stavu vědomí. Je pouze třeba, abyste to vzali na zřetel v celém dosahu.

***vědomí
látkové
výměny***

Máte-li někde nemocný orgán, co to pak znamená? Inu, včera jsem říkal, že v současnosti má člověk svůj bdělý stav vědomí v obvyklém životě skrze své srdce; ostatní články lidské ústrojnosti mají jiné stavy, které ovšem nevystoupí do vědomí. Oblast vašeho hrtanu se vším, co zde souvisí s mozkem, má ustavičně onen další stav vědomí, který jsem vedle obvyklého stavu popsal včera. Tato oblast, oblast trávicích orgánů, má ustavičně stav vědomí, který člověka vede časem, jímž procházejí mrtví po smrti. Tím člověk vždy spolu - prochází. Každý člověk prožívá život lidí, které poznal, jakmile projdou branou smrti. Prožívá je však pod svým srdcem, nikoli v srdci. Proto o tom nic neví. Proto to zůstává v podvědomí, v nevědomí.

***onemocnění
žaludku*** Nastane-li porucha v oblasti, v níž člověk neustále prožívá život mrtvých v letech po smrti, nastane-li tedy porucha tráve-

)

ní jakožto nemoc, změní se tady dole stav vědomí. Pod srdcem nastane příliš silné vědomí. Co to například znamená, má-li někdo určitý druh onemocnění žaludku? Ve fyzickém životě to samozřejmě znamená to, co lékař fyzicky popíše. A to, co zde zastupuji já, nebude proti fyzickému lékařství namítat ani to nejmenší. Toto lékařství se naprosto uznává a ctí. V antroposofii nezastáváme stanovisko diletantství a laickosti, stanovisko šarlatánství, které odmítá fyzické lékařství, kritizuje ho nebo peskuje a podobně. My ho plně uznáváme. Avšak vedle toho, že má člověk na sobě to, co se popisuje ve fyzickém lékařství, má-li někdo určitý druh onemocnění žaludku, vedle toho se člověk při takovém onemocnění žaludku stává způsobilejší k tomu, aby sledoval život lidí po smrti, bezprostředně po smrti. Co tedy můžeme říci ze spirituálního stanoviska?

Nejprve, abychom mohli uvést terapii a tak dále, nemoc samozřejmě popíšeme ve fyzickém smyslu. Avšak ze spirituálního smyslu bychom mohli říci: Člověk je puzen jít po smrti s mrtvými, které znal. Nemá však schopnost sestoupit do vědomí, které se nachází pod jeho srdcem. Neví, že jde do regionu mrtvých. To je spirituální stránka takové nemoci. Člověk onemocní v oblasti žaludku, protože je příliš spojen s mrtvými. Avšak ve chvíli, kdy je příliš spojen s mrtvými, působí silně i ti mrtví. Ze světa, o kterém jsem včera říkal, že je reálnější než fyzický svět, toho do nás vstupuje velmi mnoho. A bude- te-li udržovat rovnováhu, jako byste drželi váhy, které jsou tady podepřené [přednášející kreslí], tady budou misky vah a tady tato strana vah příliš poklesne a vy budete chtít opět dosáhnout rovnováhy, pak musíte na druhé straně přiložit větší závaží. Dostanou-li se váhy z rovnováhy, musíte na druhou misku vah položit větší závaží.

Předpokládejme tedy, že nějaký člověk si pod svým srdcem vytvoří tak citlivé vědomí (zůstane to pro něj ovšem nevědomé), že půjde až příliš s mrtvými: pak je to jako poklesnutí jedné misky vah. Působí to příliš silně. Tehdy musíme položit závaží na druhou misku. Jak to uděláme?

*přílišné
spojení
s
mrtvými
mi*

léčba měď- Pokud bude tady [přednášející ukazuje na nákres] příliš sil- -
vahadlo né vědomí, musíme vědomí zde [červená] oslabit; neboť v srdci je střed vahadla [oranžová]. Musíte tedy vědomí oslabit zde v této oblasti. Jak to uděláte? Dáte tomu člověku měď. Říkal jsem vám, že moderní člověk je ve svém těle uzpůsoben tak, že měď působí na orgány hrtanu. Ovšem trávicí orgány a orgány hrtanu jsou navzájem spojeny tak těsně, jako jedno rameno váhy s druhým. Jedno lze pomocí druhého regulovat. Podá- me-li tomu člověku náležitě dávkovanou měď, bude ke svému prospěchu region mrtvých opět více míjet, zatímco jinak by v regionu mrtvých víc a víc zůstával. To je spirituální stránka léčení.

morální Proto dnes musíme říci: Všechny substance, všechny sub- a fyzická stanciality mají stránku fyzickou a stránku morální, jak jsem stránka to předtím popsal. Fyzickou stránku dovedli dávní zasvěcenci substancí pro své žáky používat po dlouhém tréninku tak, jak jsem říkal; dnes ji tak už používat nesmíme. Dnes patří morální substance

do oblasti duševního vývoje; fyzická substance patří lékaři.

A s ohledem na morální stránku se jedná pouze o to, aby ten, kdo zná fyzickou stránku a kdo má také možnost hluboko do fyzické stránky substancí vnikat, byl podporován poznáním morální stránky substancí.

To však musíme pro dnešní poznávání, pro praktické **fyzická** poznávání v oblasti spirituálních cest přísně dodržovat. Fyzická **a morální** stránka substanciality patří lékaři; morální stránka patří tam, **věda**

kde je duševní vývoj. Lidské organismy se totiž od dávných dob zcela zásadně změnily. A jak intimní byla kdysi souvislost mezi poznáním morální stránky substancí a stránky fyzické, tak intimní se zase musí stát, poté co se ztratila. Za chvíli budu o této ztrátě mluvit. Avšak vztah, který existuje například mezi fyzickou lékařskou vědou a vědou morální, musí být dnes přesto jiný, než jaký byl v šerém starověku. V obou případech tu tento vztah musí být. Dnes je však jiný, než byl ve starověku.

A na poznání těchto věcí je založeno pochopení toho, jaké jsou správné a jaké jsou nesprávné cesty do spirituálního světa.

* * *

Nuže, bude užitečné, když se - abychom si poněkud blíže osvětlili to, co jsem uvedl - podíváme na změny, které se za dlouhé doby odehrávaly v celém postoji člověka k poznání.

Vyjděme ze současnosti a vraťme se poněkud nazpět ve vývoji lidstva, abychom viděli, jak rozdílně se o věcech mluvilo v oblasti poznání, v oblasti bádání. Když se podíváme na ten velký, báječný pokrok, který v novější době nastal v poznání tepelných sil, elektrických sil, ale také sil v živých organismech, pak dnes mluvíme o přírodě a o poznání přírody, o přírodní vědě, v Anglii o přírodní filosofii.

Když se podíváme na to, co se dnes ve školách, už i v nej- **abstraktnost** nižších školách, v obvyklých základních školách označuje jako **přírodní** příroda, pak je to něco neobyčejně abstraktního. Je to suma **vědy**

přírodních *zákonů*, jak se *říká*, které je třeba se naučit, něco neobyčejně abstraktního. Tato abstraktnost se ovšem odráží

i v životě. Jen si uvědomte, jak abstraktně dnes cítí a vnímá dokonce i ten nejnaděšenější student přírodní vědy. Musí se, řekněme v botanice, naučit nazpaměť mnoho názvů rostlin a rostlinných rodů, v zoologii zase zvířat a zvířecích rodů. Zase je zapomene, musí se je učit znovu a znovu, pokud chce udělat zkoušku. A po zkoušce je zapomene tím spíš! Pak si je, pokud je potřebuje, nalistuje v příručkách. A nemůžeme tak docela říci, že by vztah člověka, studujícího dnes botaniku nebo zoologii, k botanice nebo zoologii byl takový jako vztah člověka k milované osobnosti. To vskutku nemůžeme říci. Dnes tomu tak nebývá.

Příroda je něco, co se rozplývá v mlze. Je tu mnoho zákonů: zákony tíže, zákony tepla, zákony světla, zákony elektřiny, zákony magnetismu, zákony páry a vody a rovnováhy a různosti rovnováhy; přírodní věda, poznání přírody je to, co člověk ví o kamenech a rostlinách. Přírodní věda je i to, o čem se řekne, že se to neví - o životě vnitřní konstituce orgánů rostlin, zvířat a člověka, zkrátka o čem se dnes řekne, že se to neví. To je dnes přírodní věda, to je přírodní filosofie.

*naše
blahosklonná
neutralita*

Je to ovšem něco, čemu tak docela nelze teple stisknout ruku, neboť všechno to je mlhavé, všechno to je řídké a abstraktně myšlené. Dnes se namáháme, abychom tuto abstrakci zvanou „příroda“ zdolali. Někteří se vůči této abstrakci přírody stah - to můžeme skutečně říci - poněkud lhostejní. Zachováváme si blahosklonnou neutralitu, pokud nepatříme k úplně mládeži, která dnes v opozici silně reptá proti tomu, co se ve školách provádí jako přírodní věda; hlásíme se k blahosklonné neutralitě. Tak tomu nebylo vždy. A já bych nyní chtěl tak trochu charakterizovat náladu poznání v dřívějších staletích.

*středověcí
učenci*

Když se například vrátíme do 9., 10., 11. století, ale ještě i do století 12. a 13., tady už ovšem velmi málo, dostaneme se k lidem, které bychom nazvali - pokud bychom dnes to slovo použili - učenci, vědci. Dostaneme se zde k oněm velkolepým učencům ve smyslu tehdejší doby, kteří v 11., 12. století učili ve významné škole v Chartres, dostaneme se k Bernardu

Silvestrisovi, k Bernardu z Chartres, k Alanu ab Insulis. Dostaneme se pak k takovým osobnostem, které v tehdejší době ještě chodily mezi ostatními, abych tak řekl, k typu zasvěcence, k typu člověka, který mnoho ví o tajemstvích bytí, tak jako velkolepý, ve středověkém smyslu ještě zasvěcený Jáchym z Fiore, anebo k oné velkolepé osobnosti, která působila i v této době a která se stala světu známou pod jménem Jan z Auville. O těchto osobnostech, k nimž bych mohl připojit ještě mnohé další, se zmiňuji proto, abychom se dostali do oné doby, abychom charakterizovali náladu té doby s ohledem na poznání.

Stojíme-li svou duší před těmito lidmi a oni mluví o přírodě, pak je to něco úplně jiného, než když dnes o přírodě mluvíme my. Když dnes potkáte takového botanika nebo patologického anatoma nebo nějakého histologa, budete mít prostě velmi vzácně pocit, že jeho fyziognomie, se kterou před vás předstupuje, vychází z tajemství patologické anatomie nebo zoologie. Mnohem spíš budete mít pocit, když dnes potkáte takového patologického anatoma nebo histologa nebo nějakého terapeuta, že jeho fyziologie vychází z tanečků, kterým se tu či onde věnoval předešlého dne. Prostřednictvím fyziognomie nahlédnete spíše do takovýchto poměrů, než že byste viděli, jaká tajemství přírody prožívá. Tak tomu zcela jistě nebylo, když jste pohlédli do očí takovému Jáchymu z Fiore nebo Alanovi ab Insulis nebo Bernardu Silvestrisovi, kteří žili v epoše, o níž jsem právě mluvil. Ve tváři těchto lidí spočíval určitý tragický rys, něco, co vám řeklo: Žijeme v epoše, která mnohé ztratila. - Něco tragického a smutného, abych tak řekl, žilo ve tváři těchto lidí jako důsledek jejich ponoření se do poznání.

A kdybyste vedle toho byli viděli prsty těchto lidí, prsty, které by dnešní dekadentní člověk nazval nervózními, které však v sobě měly živé svědectví toho, že tito lidé chtěli hledat a pracovat ve starých tajemstvích, o nichž jejich tvář říkala, že se ztratila, pak byste viděli, že v těchto lidech pracuje něco, co chce zase vynést na povrch to, co tu bylo v dávných dobách. Někdy se jim to podařilo. Někdy se jim podařilo vykouzlit před svými žáky opět ty dávné časy, byť jen ve stínovém obraze.

Dovedete si představit - nebude to poetický obraz, který vám vykreslím, ale skutečnost, vážení přítomní - dovedete si tedy představit školu v Chartres, kde je dodnes ta nádherná katedrála, jak zde učí Alanus ab Insulis, jak promlouvá ke svým žákům o přírodě a říká jim asi toto: Příroda - podstata¹, kterou už nedovedeme uchopit, která nám uniká, když se jí chceme přiblížit. Lidstvo rozvinulo síly, které ho vedou k jiným věcem, které však již nedokážou uchopit přírodu tak, jak ji dovedli uchopit poznávající lidé v dávných dobách. Neboť příroda byla mocná duchovní podstata, která působila všude - tam, kde se v horách tvořily kameny, tam, kde rostliny vyrůstaly ze země, tam, kde na nebi jiskřily hvězdy. Všude vládla nezměrně mocná podstata, bytost, která se představuje v podobě nádherné žínky. To viděli staří ve svém zření. Podle údajů, které staří uváděli, si ještě můžeme udělat představu o tom, co byla příroda, tato všudypřítomná vláda, působení, které je ve všem okolo, v teple, ve světelných jevech, ve všech barevných jevech, ve všech životních projevech. Toto působení nám však uniká, když se mu chceme přiblížit. Neboť bohyně Natura vládne a působí ve všem. Bohyně, božsky-duchovní bytost, o níž lidé věděli, že ji v její podstatě mohou poznat jenom tehdy, když ji dokážou nazírat.

*poučení
Brunetta
Latiniho
bohyni
Naturou*

Takové představy objasňovala ještě ve 12. století taková osobnost jako Alanus ab Insulis svým žákům ve škole v Chartres. Ale protože viděli, jak se tato bohyně Natura rozplývá v mlhách, s živoucností všeho, co dnes nacházíme jako abstraktní, mrtvé přírodní zákony, protože se jim hned zase ztrácela, proto byl ve tvářích těchto lidí onen tragický, smutný rys.

A pak byli třeba takoví lidé, jako byl Dantův velký učitel Brunetto Latini, který v důsledku zvláštní karmické události, kdy na cestě dostal něco na způsob úpalu - což bylo mnohem důležitější než bolest, kterou utrpěl v důsledku vyhnání Velfů z jeho rodného města - a kdy se následkem toho změnil jeho stav vědomí, mohl ještě vnímat bohyni Naturu, jak to

---

¹ Resp. bytost (pozn. překl.).

popisuje ve své knize „Tesoretto“. A velmi názorně, v živé imaginaci líčí, jak na cestě domů do svého rodného města Florencie prochází pustým lesem, jak v tomto pustém lese přijde k hoře a vidí, že na této hoře vládne bohyně Natura, jak mu tato bohyně vysvětluje, čím je lidská duše v myšlení, cítění a chtění, jak mu ale také vysvětluje, co jsou ve své podstatě čtyři temperamenty člověka, a jak mu vysvětluje, čím je pět lidských smyslů.

To všechno bylo skutečné duchovně-duševní poučení, byla to realita, kterou prodělal pod vlivem patologického stavu, když se ze Španělska zase vracel do svého rodného města Florencie. A když to všechno prodělal, viděl působení čtyř živlů, ohně, země, vody a vzduchu, viděl působení planet, výstup lidské duše do hvězdného nebe. To všechno viděl pod vlivem duchovního poučení, kterého se mu dostalo od bohyně Náture.

To všechno líčí člověk tehdejší doby tak názorně, jak to pro tehdejší řeč bylo vůbec možné. Zároveň však má pocit, má dojem, že ti druzí, ti staří to věděli ještě úplně jinak; jemu to už neustále uniká. Člověk se dokonce musí dostat do podladěného, patologického stavu, chce-li do těchto tajemství ještě nahlédnout.

Tito lidé však měli velké nutkání opět vykouzlit něco takového, jako je skutečná podoba Náture. A podívejte, když se takto vracíme v lidském pocítování, v lidském myšlení týkajícím se poznání, pak máme pocit: Inu, i dnes stojíme před přírodou, avšak označujeme ji názvem, který je něčím zcela abstraktním, je sumou zákonů. Jsme pyšní na to, když všechny tyto zákony dostaneme do jakés takés harmonie. Když se vrátíme o několik století, vidíme živý vztah, který měl člověk k božské bytosti, která vládla a která způsobovala všechny jevy, jež byly: východ slunce, západ slunce, zahřívání kamenů, zahřívání rostlin, k bytosti, která to všechno v živé vládě způsobuje. Uvažte, jaká je to úplně jiná věda! Tato věda obsahovala činy bohyně Náture. A byl také rozdíl mezi náladou, jakou měli studenti z Chartres - byli to většinou cisterciáckí mniši - když vyšli ven, a náladou, jakou dnes mají studenti, když vyjdou ze školy; bylo to skutečně něco jiného a

***živý vztah
k bohyni
Náturě***

živějšího, něco bytostnějšího. A velmi živé a bytostné to je právě v takových líčeních, jako je to od Brunetta Latiniho, tohoto velkého Dantova učitele.

Že to bylo živé, to si dovedeme představit; vždyť všechny ty nádherné obrazy a postavy, které Dante vykreslil ve své „Commedia“ (Božské komedii), vzešly z živého vylíčení jeho učitele Brunetta Latiniho, zasvěceného onou karmickou událostí. Mnohé, co se pak učilo v takových školách jako Chartres a dalších, vzešlo od zasvěcenců, jako byl Jáchym z Fiore a jiní.

**rozhovor
s Alanem
ab Insulis**

Tenkrát se používal výraz „Natura“, ne však tak abstraktně, jak ho používáme my; používal se pro něco, co tu je, co působí ve vnějších smyslových jevech, co však ustupuje a člověku uniká. A pak tu bylo ještě něco jiného. Předpokládejte - opět nebudu líčit žádný poetický obraz, ale něco, co je naprostou realitou - předpokládejte, že byste jako už poněkud letitý student seděli na univerzitní přednášce (říká se tomu kolegium) Alana ab Insulis. Absolvovali byste to, co by se tam odehrávalo. Studenti by pak byli propuštěni a vy byste si s Alanem ab Insulis vyšli sami na procházku a hovořili byste o tom, co se stalo. Co byste se tu dozvěděli?

Inu, takový rozhovor by mohl nabýt zvláštní podoby. Mohli byste spolu rozmlouvat o bohyni Nátuře, která se člověku zjevuje v jevech vnějšího fyzicko-smyslového světa, která mu však uniká. Alanus ab Insulis by vám pak, jakmile by se v této rozpravě duševně náležitě rozehřál, poklepal na rameno a pravil: Ach, kdybychom ještě měli onen spánek, jaký mívali staří, pak bychom poznali i druhou stránku, skrytou stránku bohyně Náture. My však usínáme do nevědomí, kde se starým právě ukazovala druhá stránka přírody. Kdybychom ještě dokázali spát tak jasnoživě jako staří, pak bychom bohyni Náture znali. - S takovými slovy by vám Alanus ab Insulis poklepal na rameno.

**natura -
Proserpina -
Démétéř**

A kdybyste se v takovém případě dostali do důvěrného rozhovoru s Jáchymem z Fiore, pak by po nějaké chvíli řekl: Inu, vzhledem k našemu málo obsažnému spánku, který úplně utlumuje vědomí, pro nás bude obtížné poznat druhou stránku

Náture, té velké bohyně, která tvoří a vládne ve všem tvořícím a vládnoucím. Staří ji znali z obou jejích stránek. A víš - řekl by vám - staří slovo „Natura“ nepoužívali. Oni o té bytosti, kterou dnes spíše tušíme, než abychom o ní mnoho věděli, že je to bohyně Natura, oni používali jiné slovo. Používali slovo „Proserpina“. Taková je pravda.

O tom se ještě i v tehdejší době vědělo. Naše abstraktní příroda, kterou neseme v myšlenkách, je proměnou toho, co jsem vám právě popsal. A to, co žilo v duších takových osobností, jako byl Bernardus Silvestris, Alanus ab Insulis, Jan z Auville, a především v takových osobnostech, jako byl Brunetto Latini, to, co v nich žilo, je proměnou toho, co staří spatřovali v Proserpině, dceři bohyně Déméter. Déméter, celý vesmír, Proserpina! Je skutečně velmi šosácké, když člověk vysloví ono novější slovo [pro] Proserpinu: příroda². Příroda, která jen polovinu svého času může zůstat v horním světě, to znamená, že člověku přivrací svou fyzicko-smyslovou stránku, druhou polovinu života sestupuje do oblastí, kterých člověk dosahuje ve spánku, kterých už ale - protože spánek se stal bytostně tak bezobsažným - v novější době nedosahuje.

Naše poznání přírody je, aniž by to dnes na něm v jeho abstraktnosti bylo možné pozorovat, napodobením toho, co žilo v pověsti o Proserpině v dávném Řecku. Že to pociťovaly osobnosti s tragickou tváří, jejichž jména jsem vám uvedl, že to mohlo být pociťováno dokonce ještě i v této době, to v nás vyvolává představu o tom, jak se cesty poznání změnily.

Avšak to správné zabarvení něčeho takového, jak jsem to i dnes zase řekl v první části svého proslovu, to správné zabarvení dostaneme teprve tehdy, když se ohlédneme za tím, jaké kdysi poznání bylo. Taková vyličení vám uvádím nikoli proto, abych znovu vzýval dávné poznatky, nýbrž abych vyvolal pocit toho, co kdysi poznání bylo.

...

---

² V něm. orig. *die Natur*. (Pozn. překl.)

Chceme-li si v duši uchovat výrok, který by ve středověku mohl říci takový Jáchym z Fiore nebo Jan z Auville, když by vám poklepali na ramena: Na co se dnes díváme jako na přírodu, nebo i to, co nám mizí, protože nemůžeme dosáhnout toho, co je na druhé straně života, to byla kdysi Proserpina - a když nám povstane v duši báje o Proserpině, která se zachovala, jak víte, jen jako báje, vynořují se člověku za těmito dojmy opět obrazy ještě dávnějších poměrů. Jsou to obrazy z doby, kdy mezi lidmi nežila abstraktní příroda, kdy v jejich duších nežila v tragické náladě pocíťovaná bohyně Natura, ale kdy žila na jedné straně bohyně jasem skvoucí a na druhé straně bohyně tragická: Proserpina-Persephoneia.

A jak žila v jistých dobách poznání, v oněch dávných dobách, kdy byla ještě plně živoucí? Nebyly to doby, vážení přítomní, kdy psal Platon o filosofii, kdy Sokrates o filosofii mluvil, ne, nebyly to tyto doby. Byly to ještě mnohem starší doby, dávné doby, kdy poznání mezi lidmi bylo něco nesmírně živého, něco mnohem živějšího, než bylo později dokonce i v osvícených dobách Řecka.

Herakleitos Pokusme se představit si to v duši v obraze, abychom v tomto obraze probudili to, co bylo kdysi v průběhu vývoje lidstva poznáním, abychom vrhli správné světlo na to, co jsme si již uvedli v těchto přednáškách. Pokusme se vyvolat malý, samozřejmě jen nedokonale vylíčený obrázek onoho druhu mystérií, do nichž byl ještě zasvěcen řecký filosof Herakleitos, který měl přízvisko „Temný“, protože v pozdější době potemnělo, duševně potemnělo to, co přijal z mystérií. Pokusme se vykreslit před svou duší obraz z doby vývoje mystérií, z níž čerpala především řecká kultura, z níž čerpala s ohledem na svou fantazii, s ohledem na vytváření svých bájí. Pokusme se postavit si před duší obraz efeských mystérií, obraz mystérií z Efesu, v nichž byl ještě zasvěcen i Herakleitos, zvaný Temný. V Efesu ovšem ještě vládly pradávne poznatky, které zde byly uchovávány i v dobách, kdy působil Homér, ba i v dobách, třebaže tehdy už slaběji, kdy byl zasvěcen Herakleitos. Taková dávná mystéria byla ještě nanejvýš živá. A byly to
silné,
mocné

iniciační proudy, které plynuly v onom chrámu, jenž byl na své východní straně ozdoben podobiznou, s níž se seznámil i svět, s podobiznou bohyně Diany, bohyně plodnosti, která ve své obraznosti vyjadřuje všude v přírodě kypící plodnost. A do lidských slov byla vkládána velká tajemství bytí, hluboce spirituální tajemství, když byly vedeny rozhovory, například bezprostředně poté, co lidé účastníci se mystérií přijali mocné impulzy při kultech, při jednotlivostech kultů v efeském chrámu. A byly to hluboké rozhovory, které pak pokračovaly, když lidé účastníci se kultu vyšli z chrámu a pak, řekněme právě pak, kdy je vnější svět pro takové věci nejplodnější, za soumraku, se vydali na cestu, která vedla od chrámové brány do hlubokého hvozdu s nádhernými uličkami, do hvozdu porostlého načernalé zelenými stromy, kde se cesty v krásné perspektivě vytrácely z Efesu do různých stran. Nyní bych chtěl podat nedokonalý obraz takových rozhovorů.

Bylo tomu tak, že člověk, který byl z jedné strany zasvěcen do tehdejších tajemství, pak zapředl rozhovor se žákem nebo žákyní. Neboť je třeba poznamenat, že v oněch dávných dobách byla rovnoprávnost mužského a ženského pohlaví (právě v oněch dobách, po nichž jí pak značně ubylo) mnohem živější, než jaká je třeba v naší době. Takže můžeme stejně dobře mluvit v Efesu o žákyních jako o žácích, o obou stejně. A právě báje o Proserpině, o Persefoně ve své spirituální podobě byla v oněch rozhovorech velmi živá.

Jak byl ovšem veden takový rozhovor o báji o Proserpině? Byl to především, řekněme, učitel, zasvěcený kněz, který na základě přijatých impulzů mohl mluvit o událostech, jež se odehrávají mezi bytostmi, a na základě svého zasvěcení mohl říci svému svěřenci toto: Pohleď, procházíme soumrakem. Již brzy přijde spánek, který činí božský svět patrným, viditelným. Podívej se na sebe v celé své lidské postavě. Pod námi jsou rostliny; kolem nás je v soumraku stinný les, nádherný les ve své zelené soumračné temnotě. Nahoře se již začínají ukazovat první třpytící se hvězdy. Jen se na to

*rozhovory
v Efesu*

*„Pocítuj svět
v sobě!“*

všechno podívej. Podívej se na vznešenost, na velikost, ale i na bujení, na rašení života

nahore i dole. A pak se podívej sám na sebe. Uvaž, že v tobě vládne a působí celý vesmír, že ve všem, co v tobě obíhá, co se v tobě odehrává, je v každém okamžiku spousta skutečností, spousta bytostných proměn. Pociťuj, jak ty sám jsi celým světem, který je tajuplnější, velkolepější, byť co do prostoru menší než univerzum, které vidíš od Země až ke hvězdám. Pociťuj to! Pociťuj se coby člověk jako svět, jako svět, který je hojnější než svět, který vidíš svými očima a obsáhneš svými myšlenkami. Pociťuj svět v sobě, pod svou kůží.

*„v spánku
budeš žít
ve vnějším
světě“*

A pak pociťuj, jak se nyní ze svého světa díváš ven do světa sahajícího od Země až ke hvězdám. Pak tě obejmě spánek. Pak nebudeš ve svém těle, ve svém světě, pak budeš ve světě, který teď vidíš od Země až ke hvězdám. Pak vystoupíš ze sebe svou duševně-duchovní částí. Pak budeš žít v záři hvězd, ve výparech Země. Pak budeš vanout s větrem. Pak budeš myslet s paprskem hvězd. Pak budeš žít ve svém vnějším světě a budeš se ohlížet za tím, co jsi jako svět ty v sobě.

V oněch dávných dobách ještě mohl učitel ke svému svěřenci takto promlouvat, neboť vnější nazírání během denního bdění ještě nebylo tak konturované, nýbrž takové, jak jsem vám ho popsal. A spánek nebyl ještě proniknut úplnou temnotou. Spánek byl dosud proniknut spoustou zážitků a člověk poukazoval na zážitky, když poukazoval na stav v objetí spánku: Kolem tebe je teď Proserpina neboli Persephoneia, Koré. Koré žije ve hvězdách. Koré žije ve slunečních a měsíčních paprscích. Koré žije v rostoucích rostlinách. Všude je to Persefonina působnost, která tu žije, neboť ona utkala šat, z něhož to vše je. A za tím vším je její matka Démétér, pro niž utkala šat, který teď vidíš jako vnější svět. Natura by bývali neřekli. Bývali by řekli Persefoné neboli Koré - to oni řekli.

*vstoupí do
tebe Koré“*

A pohleď, když někdo zůstane déle vzhůru než ty - řekl učitel svému svěřenci - pak zatímco ty budeš spát, uvidí on stejně jako ty všechno, co se navenek vyskytuje v podobě Proserpiny v rostlinách, v horách, v oblacích, ve hvězdách. Neboť

to, jak to vše vidíme, je iluze. Iluze není Proserpina, iluze není ani to, co ona vytváří v horách a v rostlinách a v oblacích a ve hvězdách, nýbrž to, jak se díváš, to je iluze. A budeš spát. Tvýma očima, onou nádhernou hádankou očí do tebe vstoupí Koré-Persefoné.

A protože to tak živě prožívali, podali to tak živě, že usínající nejen cítil: teď pohasíná můj zrak, teď pohasíná můj sluch - nejen cítil: teď přestávám vnímat - ale že usínající vnímal, jak se Persefoné jeho párem očí noří do těla, do fyzického těla, do éterného těla, které byly ve spánku duší a duchem opuštěny.

Nadsvětí - člověk je v něm, když bdí; podsvětí³ - člověk je v něm, když spí. Persefoné vstoupila okem do spícího fyzického a éterného těla. Persefoné je u Plutona, u vládce nad spánkem ve fyzickém a éterném těle. Spící svěřenec prožíval činnost Plutona s Persefonou, působnost Plutona ve spolku s Persefonou, která se během spánku vnořila do fyzického a éterného těla. Nařízením, jímž mu bylo vysvětleno vstoupení Koré branami očí, to uvedl do života a ve spánku nyní prožíval činy Plutona a Persefony. Svěřenec to prožíval, zatímco jeho učitel prožíval něco jiného, co souviselo více s věcmi formy.

Pak, když se opět sešli, měli v sobě oba své prožitky. Pak mohli rozmlouvat o rostlině, o stromu. Učitel pak asi líčil, jak se tvoří formy, neboť právě to se mu během spánku ukázalo. Pronikal pak do forem listů, kmene, do figurace světa, do oněch figurací, které takřkajíc klesají shora dolů. A svěřenec možná zažil to druhé: Mohl snad dosáhnout toho, o čem mluvil učitel, když vyprávěl o tajemstvích chlorofylu, o tajemstvích rostlinných šťáv, rozlévajících se v rostlině zdola nahoru. Tak se jejich rozhovory nádherně doplňovaly, když se v živém pojmání bohyně Proserpiny, která lidem ukazovala druhou stránku během spánku v podsvětí, tato tajemství vyjevovala v lidské duši. A tak se v oněch dávných dobách učil žák od učitele a učitel od žáka. Neboť na jedné straně byla

*prožívání
spícího žáka*

*vzájemné
učení učitele
a žáka*

---

³Nadsvětí, v něm. orig. *die Oberwelt*, tj. též horní svět; podsvětí, v něm. orig. *die Unterwelt*, tj. též dolní svět. (Pozn. překl.)

vyjevení duchovně-duševní, na druhé straně duševně-duchovní. A rozhovor, který se tímto způsobem mezi lidmi odehrával, poskytoval

v lidském společenství, ve společenském lidském prožívání ty nejvyšší poznatky.

**kouzlo
efeských
rozhovorů**

A když člověk tyto nejvyšší poznatky prožíval, když zrána viděl, jak zvolna začíná svítat, když prožíval na východě se rozjasňující denní hvězdu, prosvěcující temný zelený les - ubíhající ve své nádherné perspektivě - pak v tu hodinku pookřál na tom či onom v říši, kterou dnes nazýváme říší přírody; to všechno se sbíhalo v rozhovoru. A lidé si uvědomovali, že to všechno je styk s Persefonou. Uvědomovali si, že to, co se začlenilo do báje o Persefoně, že to je tajemství lidského poznání přírody. A nad jejich rozhovory vládlo kouzlo, které jsem vám mohl jen nedokonale naznačit, nad rozhovory, které byly vedeny po vzoru efeských mystérií; v jejich rozhovorech vládlo toto kouzlo. A v jejich rozhovorech žily poznatky Persefony, byly v nich nesmírně živé a tato živost pak zeslábla do podoby toho, co dnes máme jako abstraktum „příroda“; a proto pak lidé jako Jáchym z Fiore nosili ve tváři tragický smutek.

**proměny
lidskéh
o
vědomí**

Cestám vedoucím do lidské spirituality a do spirituality kosmu porozumíme jenom tehdy, když budeme nejen charakterizovat jednotlivá vědomí, kterých člověk může dosáhnout, ale když se podíváme na to, jak se tato vědomí v průběhu vývoje lidstva postupně proměňovala, jak odlišné byly poznatky, které žily v rozhovorech vedených těmi, kdo vycházeli z efeského chrámu - v těch báječných rozhovorech; a jak jiné byly rozhovory, které vedli lidé s osobnostmi, jako byl Jáchym z Fiore nebo Alanus ab Insulis; a jak jiné jsou dnes poznatky, které opět musíme hledat, abychom se vrátili z vnějšího do vnitřního, z horního do dolního, a zpět z vnitřního do vnějšího, zpět z dolního do horního duchovním, spirituálním způsobem.

Torquay, 14. srpna 1924

Rudolf Steiner

GA 243

&